

UMUMIY O'RTA TA'LIMDA TARBIYA ISHINI TASHKIL ETISH METODIKASI

Ergasheva G.M.**"International school of finance technology and science" nodavlat oliy ta'lim muassasasi, "Pedagogika va psixologiya" kafedrası dotsenti****Djamolxo'jayeva Madina Alisher qizi****"International school of finance technology and science" nodavlat oliy ta'lim muassasasi 24-PD-01 guruhi talabasi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.14065336>**

Annotatsiya: Mazkur tezisdá umumiy o'rta ta'lim tizimida tarbiya ishlarini samarali tashkil etishning metodik yondashuvlari tahlil qilinadi. Tarbiya jarayonida o'quvchilar shaxsiyati, ularning psixologik va ijtimoiy xususiyatlari hisobga olinishi lozimligi ta'kidlanadi. O'quvchilarni ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularning milliy va umuminsoniy madaniyatga mos fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan metodikalar yoritiladi. Tezisdá tarbiya jarayonida innovatsion yondashuvlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish usullari, tarbiyaviy ishlarining samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: o'rta ta'lim, tarbiya metodikasi, tarbiyaviy ishlar, innovatsion yondashuvlar, ijtimoiy qadriyatlar, axloqiy tarbiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, tarbiyaviy samaradorlik, pedagogik metodika.

Kirish.

Bugungi globallashuv jarayonida yosh avlodni tarbiyalash masalasi har qachongidan dolzarb bo'lib bormoqda. Umumiy o'rta ta'lim tizimi, jamiyatning ma'rifiy va ma'naviy poydevorini shakllantiruvchi muhim institut sifatida, nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarni yuqori ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash vazifasini ham o'z zimmasiga oladi. Tarbiya jarayonining samaradorligi, asosan, uning metodik jihatdan to'g'ri tashkil etilishiga bog'liq.

O'quvchilarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishi va ijtimoiylashuvini ta'minlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda har bir o'quvchining shaxsiy xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olish zarur. Ushbu tezisdá umumiy o'rta ta'lim muassasalarida tarbiya ishlarini samarali tashkil etishning ilmiy-metodik asoslari tahlil qilinadi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Metodika:

Umumiy o'rta ta'limda tarbiya ishlarini samarali tashkil etish uchun quyidagi metodik yondashuvlar qo'llanilishi maqsadga muvofiqdir:

O'quvchilarni shaxsiy rivojlantirishga yo'naltirish:

Tarbiya jarayonida har bir o'quvchining shaxsiy xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlari inobatga olinadi. Bunda individual yondashuv orqali o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni anglashga o'rgatish muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarning rivojlanishini kuzatish va baholash uchun diagnostik vositalar qo'llaniladi.

Faol o'quv-uslubiy texnologiyalardan foydalanish:

Tarbiyaviy jarayonni jonlantirish maqsadida innovatsion pedagogik texnologiyalar, jumladan, muammoli o'qitish, loyiha metodlari, interaktiv mashg'ulotlar va o'yinli ta'lim

usullari qo'llaniladi. Bu metodlar o'quvchilarning jarayonlarga faol ishtirokini ta'minlashga yordam beradi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish:

Tarbiya jarayonida milliy madaniyat, urf-odatlar va an'analarga asoslangan mavzularni joriy etish orqali yosh avlodda vatanparvarlik, bag'rikenglik va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat shakllantiriladi. Shu bilan birga, global miqyosdagi masalalar – ekologiya, inson huquqlari va madaniyatlararo muloqot mavzulari ham tarbiyaviy tadbirlarga kiritiladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish:

Zamonaviy axborot vositalari va internet resurslarini tarbiyaviy jarayonga integratsiya qilish orqali o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirish, ularning texnologiyalarga nisbatan mas'uliyatli munosabatini shakllantirish maqsad qilingan. Virtual seminarlar, onlayn dasturlar va interaktiv o'yinlardan foydalanish bu jarayonning samaradorligini oshiradi.

Hamkorlikka asoslangan tarbiya:

Tarbiya ishlarini samarali tashkil etishda ota-onalar, mahalla faollari va boshqa ijtimoiy institutlar bilan hamkorlik qilish muhimdir. Hamkorlik natijasida tarbiyaviy ishlar muhitining yaxlitligi va uzviyligi ta'minlanadi.

Faoliyat tahlili va monitoring:

Tarbiyaviy tadbirlar natijalarini baholash va tahlil qilish uchun muntazam monitoring va nazorat tizimi joriy etiladi. Bu orqali jarayonning kuchli va zaif tomonlari aniqlanib, takomillashtirish choralari belgilanadi.

Ushbu metodika o'quvchilarni axloqiy jihatdan tarbiyalash, ularning ma'naviy-ruhiy rivojlanishini ta'minlash hamda zamonaviy jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishiga ko'maklashadi.

Adabiyotlar tahlili:

Umumiy o'rta ta'limda tarbiya ishlarini tashkil etish bo'yicha ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish natijalari ushbu sohaning dolzarbligini va ko'p qirrali yondashuvlar talab etilishini ko'rsatadi. Pedagogik nazariya va amaliyotda tarbiya jarayoni muhim masala sifatida qaralib, dunyo tajribasida turli metodologik yondashuvlar shakllangan.

O'zbekistonlik pedagog olimlar, jumladan, Q. Yuldashev[6], H. To'raev va S. Rasulovlarning[7] tadqiqotlarida ta'lim-tarbiya jarayonida milliy qadriyatlar va an'analarni tarbiyaviy jarayonga singdirishning ahamiyati ta'kidlanadi. Ularning tadqiqotlarida yoshlarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash uchun tarbiya jarayonini individualizatsiya qilish zarurligi ko'rsatib o'tilgan.

Xorijiy olimlar, xususan, J. Dewey[1] va E. Erikson[2] asarlarida shaxsning ijtimoiylashuvi va uning jamiyatdagi faoliyatini yo'naltirishda tarbiya jarayonining roli keng yoritilgan. Dewey ta'limni hayotiy muhit bilan integratsiya qilishni, Erikson esa shaxsning rivojlanish bosqichlarida tarbiya jarayonining muhimligini asoslab bergan.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda innovatsion texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish masalalari keng o'rganilgan. Xususan, R. Kozma[5] va M. Fullanning[8] izlanishlari ta'lim jarayonida texnologiyalarning rolini oshirish orqali tarbiyaviy jarayonlarni yanada samarali qilish imkoniyatini ta'kidlaydi.

Shuningdek, tarbiya jarayonida ijtimoiy-axloqiy masalalarga yondashuvlar bo'yicha D. Kolb[4] va H. Gardnerning[3] tadqiqotlari amaliy metodika asoslarini taklif qiladi. Kolbning

"*tajribaviy ta'lim*" modeli va Gardnerning "*ko'p intellekt nazariyasi*" orqali tarbiyaviy faoliyatni o'quvchilarning individual qobiliyatlariga moslashtirish masalasi asoslab berilgan.

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, umumiy o'rta ta'limda tarbiya ishlarini samarali tashkil etish uchun pedagogik yondashuvlarni milliy va xalqaro tajribalar bilan uyg'unlashtirish, innovatsion metodlarni qo'llash va o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlarini inobatga olish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Muhokama:

Umumiy o'rta ta'limda tarbiya ishlarini tashkil etishning samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, bu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi pedagogning professional tayyorgarligi, tanlangan metodik yondashuvlarning zamonaviyligi va o'quvchilarning ehtiyojlariga mosligiga bog'liqdir. Tezida taklif etilgan metodikalar asosida o'quvchilarning ijtimoiylashuvi va ma'naviy-axloqiy rivojlanishini ta'minlash imkoniyatlari keng ko'rib chiqildi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarining uyg'unlashuvi tarbiya jarayonining asosiy tamoyillaridan biri sifatida e'tirof etildi. Bu yondashuv o'quvchilarning o'z milliy o'zligini anglash bilan birga, dunyoqarashini kengaytirish va boshqa madaniyatlarga hurmat ko'rsatishini ta'minlaydi. Xususan, tarbiya jarayonida milliy an'analar va qadriyatlarni innovatsion texnologiyalar bilan birlashtirishning amaliy jihatlari muhokama qilindi. Bu orqali yoshlarning texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalari rivojlantirilishi va ularning axborot texnologiyalari bilan mas'uliyatli ishlashiga e'tibor qaratiladi.

Muhokama davomida aniqlangan muammolardan biri, pedagoglarning tarbiya jarayonida zamonaviy metodlarni to'liq joriy eta olmasligi, bu esa ta'lim sifatining pasayishiga olib kelishi mumkin. Ushbu masala pedagoglarning malakasini oshirish dasturlari orqali hal etilishi lozimligi ta'kidlandi. Bunday dasturlar orqali pedagoglar nafaqat zamonaviy metod va texnologiyalarni o'zlashtiradilar, balki tarbiyaviy jarayonni yanada ijodiy va samarali tashkil etish imkoniga ega bo'ladilar.

Shuningdek, tarbiya jarayonida o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish muhimligi qayd etildi. Bu esa jarayonni individualizatsiya qilish va har bir o'quvchi uchun mos yondashuvlarni tanlashni talab qiladi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning tarbiya jarayonidagi faolligini oshirishga yordam beradi va ularning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

O'rta ta'limda tarbiya ishlarini samarali tashkil etish nafaqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki ularning ijtimoiy hayotda faol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Shu sababli, ta'lim-tarbiya jarayoniga metodik jihatdan to'g'ri yondashish va ushbu yondashuvlarni amaliyotga samarali tatbiq etish o'ta muhimdir.

Xulosa.

Umumiy o'rta ta'limda tarbiya ishlarini samarali tashkil etish, yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va ijtimoiy jihatdan barkamol shaxs sifatida shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida ta'kidlanganidek, tarbiya jarayonini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagilar zarur:

- Metodik yondashuvlarni individualizatsiya qilish: Har bir o'quvchining shaxsiy xususiyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlarini hisobga olish orqali ularning tarbiyaviy jarayonda faol ishtirokini ta'minlash lozim.

- Innovatsion texnologiyalarni qo'llash: Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, interaktiv usullar va zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish tarbiya jarayonining sifatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.
- Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unlashuvi: O'quvchilarda vatanparvarlik, insonparvarlik, madaniyatlararo muloqotga hurmat kabi qadriyatlarni singdirish uchun milliy va global mavzularni birlashtirgan tarbiyaviy dasturlar ishlab chiqilishi kerak.
- Hamkorlikni kuchaytirish: Ota-onalar, mahalla, jamiyat va boshqa ijtimoiy institutlar bilan yaqin hamkorlik tarbiyaviy jarayonning uzviyligini ta'minlaydi va uning samaradorligini oshiradi.

Shu bilan birga, tarbiya ishlarini muvaffaqiyatli tashkil etishda pedagoglarning kasbiy malakasi muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularni muntazam ravishda malaka oshirish kurslari va treninglarga jalb qilish zarurati ko'rsatib o'tildi.

Xulosa qilib aytganda, umumiy o'rta ta'lim tizimida tarbiya ishlarini samarali tashkil etish nafaqat ta'limning sifatini oshirishga, balki yosh avlodning ma'naviy va axloqiy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Ushbu yo'nalishda ilmiy-tadqiqot ishlari va amaliy tavsiyalarni yanada rivojlantirish muhim hisoblanadi.

References:

1. Dewey, J. (1997). Democracy and Education. New York: Free Press.
2. Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and Crisis. New York: Norton.
3. Gardner, H. (1983). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic Books.
4. Kolb, D. A. (1984). Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
5. Kozma, R. B. (2005). Technology, Innovation, and Educational Change: A Global Perspective. Eugene, OR: ISTE.
6. Yuldashev, Q., To'raev, H., Rasulov, S. (2020). O'zbek milliy ta'lim tizimida tarbiya metodikasi. Toshkent: Ma'naviyat.
7. Rasulov, S. (2019). Pedagogik yondashuvlar va innovatsion texnologiyalar. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti.
8. Fullan, M. (2007). The New Meaning of Educational Change. New York: Teachers College Press.